

ปลาทุ-ซี

ช่วงต้นปี 2557 ระหว่างที่ทีมงานของเราออกหาปลาทุลั้งและปลาทุแกกในทะเลหน้าหมู่บ้านชาวประมงที่อ่าวบางเบ็ดซึ่งเป็นรอยต่อของอำเภอบางสะพานน้อยกับอำเภอปะทิวนั้น ชาวบ้านคุยให้ฟังว่าปีนี้จับได้ปลาชนิดหนึ่งซึ่งไม่เป็นที่รู้จักมักคุ้นของผู้คนทั่วไปหรือแม้แต่ชาวประมงเองก็ตาม ลุงเลี้ยงซึ่งมีอาชีพลอยอวนปลาทุและลอยเบ็ดทุนปลาอินทรีหาเลี้ยงลูกเมียมาตลอดชีวิตก็ไม่เคยเห็นเช่นกัน มองดูลักษณะภายนอกเหมือนเป็นลูกครึ่งระหว่างปลาทุกับปลาอินทรี แต่มองอีกทีก็คล้ายปลาซาบอยู่หลายส่วน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อให้มันว่า “ทุ-ซี”

เมื่อมีปริศนาก็อยากจะได้ไขให้กระจ่าง ลุงเลี้ยงก็เลยไหว้วานเพื่อนชาวประมงให้ช่วยรวบรวมตัวอย่างมาให้เราวิเคราะห์วิจัย สืบเสาะข้อมูลทางวิชาการไปเรื่อยโดยการสอบถามจากผู้รู้ประกอบกับการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต ได้ความว่าปลาชนิดนี้จัดอยู่ในวงศ์ Scombridae กลุ่มปลาอินทรี แต่จัดอยู่คนละ Tribe กัน ฝรั่งเศสเรียกว่า Double-lined mackerel เนื่องจากมีเส้นข้างตัว 2 เส้น ด้านบนและด้านล่างของลำตัววนบรรจบกัน นักชาติพันธุ์วิทยาชาวอเมริกัน Bruce B. Collette รายงานไว้ใน Proceedings of the Biological Society of Washington 96:715-718 (1983) ความว่า ก่อนปี ค.ศ.1980 มีการแจกแจงปลาใน genus *Grammatorcynus* นี้ไว้เพียง species เดียว ต่อเมื่อ Lewis, A. D. (1981) ตรวจสอบ gene ด้วยวิธี electrophoresis จึงพบหลักฐานทางพันธุกรรมที่บ่งบอกว่าปลาชนิดนี้จำแนกออกเป็น 2 species ดังนั้น Collette จึงย้อนกลับไปเอาตัวอย่างอ้างอิงที่มีผู้แจกแจงไว้เดิมมาสอบทานโดยการตรวจนับลักษณะที่ปรากฏทางกายภาพ ได้ความว่าต้องแจกแจงเป็น Shark mackerel (*G. bicarinatus* (Quoy & Gaimard, 1825)) และ Scad mackerel (*G. bilineatus* (Rüppell, 1836)) ซึ่งปลาทั้งสองตัวนี้มีความแตกต่างกันหลายประการ เช่น จำนวน gill raker แตกต่างกันอยู่ที่ 12-15 ซี กับ 19-24 ซี ขนาดตัวโตสูงสุด 110 เซนติเมตร กับ 60 เซนติเมตร และอัตราส่วนของขนาดตาต่อความยาวลำตัวถึงส่วนหัวทาง 3-5 % กับ 7-9 % ตามลำดับ กล่าวคือ ตาต่อกับตาโตบ้องแฉับกว่ากันมาก อีกทั้ง Shark mackerel ยังมีจุดสีดำที่ส่วนท้องด้านล่างของลำตัวอีกด้วย

เขาลูกช้าง อ่าวบางเบ็ด

Shark Mackerel, *Grammatorcynus bicarinatus* Source: Australian National Fish Collection, CSIRO. License: CC by Attribution-Noncommercial

ปลา “ทุ-ซี” *G. bilineatus* (Rüppell, 1836)

ปลาทุ-ซี (ก. ข.) ตาโต ฟันซี่เล็กแหลมคม
(ค.) เส้นข้างตัวสองเส้นวนบรรจบกัน
(ง.) หางเว้าลึก (จ.) ลำตัวอ้วนกลม

Shark mackerel พบเฉพาะทางตอนเหนือของทวีป
ออสเตรเลียและอ่าวปาปัว มีรายงานว่าเป็นปลาชนิดนี้ถูกจับขึ้นมา
จนประชากรลดลง มันเป็นปลา sport fishing ยอดนิยมชนิดหนึ่ง
ที่มีภาพปรากฏในเว็บไซต์มากมาย แต่ทำไมจึงไม่เคยเห็นปลาชนิด
นี้ในตลาดบ้านเราเลย หรือชาวประมงไทยที่ไปหาปลาอยู่ในทะเล
อาราฟูราของอินโดนีเซียซึ่งเป็นเขตต่อแดนกับตอนเหนือของทวีป
ออสเตรเลียจับปลาตัวนี้ได้ก็ทำเค็มมาเสิร์ฟสรรพ เพราะลักษณะ
ใกล้เคียงกับปลาอินทรี เวลาหันเป็นแว่นแล้วเอาไปผัดกับคะน้าก็
สุดจะจำแนกแจกแจงอะไรได้ เรื่องนี้ทำให้นักถึงข้อดีของฝรั่งเศส
และอเมริกาที่กำหนดให้ติดสลากว่าผลิตภัณฑ์แต่ละอย่างทำจาก
ปลา species ใดบ้าง ในการนี้จึงเห็นสมควรให้กรมประมงออก
ระเบียบการติดสลากปลาเค็มแต่ละตัวให้ชัดเจนพร้อมบาร์โค้ดระบุ
ที่มาที่ไป เราจะได้รู้ว่ารับประทานตัวอะไรเข้าไปในท้อง แกรมได้
ข้อมูลทางวิชาการประมงครบถ้วนอีกด้วย ท่าน ผชช. ไพโรจน์ เห็น
ด้วยไหม?

Scad mackerel พบมากบริเวณทะเลแดงและตองก้า
แพร่กระจายถึงทะเลอันดามันและมีตัวอย่างที่รวบรวมได้จากหมู่
เกาะซีลีเบสและฟิลิปปินส์ด้วย เมื่อตรวจสอบดูสถิติการประมงเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ของ SEAFDEC (June 2012) ก็ไม่พบข้อมูล
ปริมาณการจับปลาชนิดนี้ เราก็ไม่รู้ว่าปลาตัวนี้ว่ายน้ำเข้ามาตั้ง
หลักปักฐานอยู่ในอ่าวไทยตั้งแต่เมื่อไรมีจำนวนมากขึ้นแค่นั้น
นักวิชาการประมงทะเลรู้จักมันในนาม “ปลาอินทรีกล้วย” แต่ที่
ผ่านมาผู้คนส่วนใหญ่กลับไม่รู้จักมันเลย ปีนี้จะเป็นเรื่องฟ้าบันดาล
ให้มันเพิ่มจำนวนหนาแน่นขึ้น หรือเราเพิ่งจะสังเกตเห็นสักทีถั่วหนัก
ตามที่ มันติดอวนลอยปลาทุขึ้นมานานๆ ครั้ง และพบปลาขนาด
เล็กติดอวนล้อมปลาระบอบเล็กตามแนวกองหินใกล้ฝั่งเป็นครั้ง
คราว เป็นข้อยืนยันได้ว่าปลาตัวนี้เกิดและเติบโตในทะเลอ่าวไทย
แน่นอนเราจึงพบลูกปลาวัยรุ่นด้วย ตัวอย่างที่เราได้มาจากบางเบ็ด

ก็พบว่ามันมีเส้นข้างตัวสองเส้นวนมาบรรจบกันตรงตามข้อมูลที่ได้มา ดวงตากกลมโต ฟันเป็นซี่เล็กละเอียดถี่ยิบ
และคมกริบ ลำตัวทรงกระสวยอ้วนกลม ครีบหางแข็งแรงและเว้าลึก สรีระแสดงลักษณะของปลานักล่าอย่าง
แท้จริง ผลการตรวจกระเพาะอาหารพบว่ามันแต่ลูกปลาระดับเต็มพุง เมื่อนำมาแกงส้มหรือทอดราดน้ำปลาก็
มันอร่อยดีมาก

ท้องทะเลไทยมีเสน่ห์เย้ายวนใจให้แสงหาอยู่
อย่างมิรู้เบื่อ บางเรื่องอาจจะเก่าสำหรับคนอื่นแต่เป็นเรื่อง
ใหม่น่าตื่นเต้นสำหรับเรา ปลาในวงศ์ Scombridae มีมากทั้ง
ชนิดและจำนวน ตั้งแต่ปลาที่มีขนาดเล็กกรองกินแพลงก์
ตอนพืชแพลงก์ตอนสัตว์ และพวกที่ตัวโตขึ้นไปตามลำดับ
ตั้งแต่ปลาซาบะ ปลาโอ ปลาอินทรี ไปจนถึงปลาทูน่าที่มี
ขนาดตัวหลายร้อยกิโลกรัม พวกตัวโตๆ นี้มีพฤติกรรมไล่ล่า
กินปลาเล็กปลาน้อยรวมทั้งปลาในวงศ์ Scombridae ด้วย
กันเองที่ตัวเล็กกว่า ปลาในครอบครัวนี้ครอบคลุมพื้นที่กว้างไร้ขอบเขตในทะเลมหาสมุทรอยู่รอบโลกที่ฝรั่ง
เรียกว่า Open sea ตั้งแต่เส้นศูนย์สูตรจนถึงเขตหนาวใกล้ขั้วโลก เท่าที่หลักฐานปรากฏก็มีเพียงปลาอินทรี
ทะเลสาบเขมรที่เข้ามาไล่ล่าหาอาหารถึงในพื้นที่น้ำจืด การพบ *G. bilineatus* (Rüppell, 1836) ครั้งนี้ก็เป็น
เรื่องที่น่าสนใจติดตามเก็บข้อมูลทางวิชาการอย่างยิ่ง เพราะแม้แต่ชาวประมงที่หากินอยู่กับการลงเบ็ดลงอวน
มาทั้งชีวิตก็ยังไม่รู้จักมัน มันจะเพิ่มจำนวนขึ้นในอนาคตจนเป็นปลาเศรษฐกิจหรือไม่ การพบเห็นมันบ่อยครั้ง
ขึ้นมีอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เป็นผลมาจากมาตรการปิดอ่าวของกรมประมงที่มีผลให้เหลือปลาเล็กปลาน้อยที่
เป็นอาหารของมันมากขึ้น หรือเป็นเพราะการทำประมงเกินกำลังพื้นตัวของธรรมชาติที่ทำให้ประชากรปลากิน
เนื้อที่ตัวใหญ่กว่ามันลดลง หรือเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลกที่ทำให้อุณหภูมิที่ผิวน้ำทะเล
สูงขึ้น นอกเหนือสิ่งอื่นใดต้องขอขอบคุณชาวบ้านบางเบ็ดเป็นอย่างมากที่บอกกล่าวพวกเราถึงการพบปลาตัวนี้
ขอกดโลโก้ให้วิธีคิดชื่อๆ ใสๆ น่ารักของเขาที่เรียกรอยยิ้มให้เพื่อนหน้าทุกผู้ทุกคนที่ได้ยินได้ฟังเรื่องราวของ
“ปลาทู-ซี”

เรือน้อยลอยกลางทะเล ถ่ายทอดประสบการณ์
ทำประมงจากเต่าทะเลสู่ลูกทะเล

เรื่อง สุทธิชัย ฤทธิธรรม ข้อมูลและภาพประกอบ อรรถพล บัตเมฆ (สิงหาคม 2557)